

Kuntien vastaukset Kataisen hallituksen esitykseen / kuntapäätäjille pohdintoihin

1. Peruslähtökohdat:

- Kunnat ovat hyvin erilaisia, sama malli ei toimi kaikkialla: on tehtävä väestö-, palvelu- ja elinkeinotarkastelu
- Lisäksi on tehtävä nelikenttäanalyysi: haasteet - mahdollisuudet, vahvuudet – heikkoudet
- Oman vision valinta – mitkä ovat suurimmat tulevaisuuden haasteet
- Strategian valinta haasteisiin vastaamiseksi

2. Millä aikajänteellä oman kunnan tilanne tarkastellaan?

- Väestö-, palvelu-, elinkeino- ja taloustarkastelu 10–20 vuoden ajalle eteenpäin
- Vision ennakointi 20–30 vuoden päähän
- Aikajänne syytä jaksottaa: esim. poikkileikkausvuodet 2020 (tarkempi) ja 2030 sekä ennakointi 2040

3. Millaisia muutostarpeita on hyvä arvioida?

- Väestön ikääntyminen
- Palvelutarpeen kasvu ja –rakenteen muutos, eläköityminen, henkilöstön saatavuuden vaikeutuminen, em. vaikutukset tulopohjaan ja elinkeinoihin
- Kansainvälistyminen (kansallisuus- ja kielikysymykset)
- Valtion kuntopolitiikan painotusten muutos
- Alueiden välisen kilpailun kiristymisen vaikutukset

4. Millä tavalla haasteisiin voidaan vastata?

- Oman kunnan palvelurakenteen sopeuttaminen tulevaisuuteen tosiasioiden pohjalta (vaikea mutta välttämätön tehtävä)
- Palvelujen tuottamisen uudelleenorganisointi: oma toiminta/hyvät käytännöt, tilaaja-tuottaja, ostopalvelut kunta tai yhteisöt, yksityiset, kolmas sektori
- Edunvalvonta: valtakunta, maakunta
- Kuntapolitiikka: tehtävät laaja-alaisesti, rahoitus ja sen riittävyys, kehittämistoimet
- Hyvä työnantajapolitiikka, eläköitymisen vaikutukset ja jopa hyödyntäminen mm. paluumuuttajien houkuttelemiseksi
→ millaisia hallinnollisia muutoksia se voi vaatia (kuntaliitokset vai -yhteistyö)?

5. Muita huomioitavia seikkoja

- Palkkauksen ja palvelutason yhtenäistäminen lisää usein kustannuksia, harvoin mennään heikomman tason mukaan
- Kuntaliitoksesta aiheutuvia kustannuksia ei pysty tarkasti arvioimaan; kokemusten mukaan on selvää, että menot kasvavat ainakin muutamaksi vuodeksi ennen ja jälkeen kuntaliitoksen
- Päällekkäisten rakenteiden purkaminen on valtava työ, mikä aiheuttaa suurta vastustusta henkilöstössä
- Lähidemokratian toteutuminen: väkimäärä ja alue kasvaa sekä etäisyydet pitenee, mutta kunnallisissa luottamustehtävissä toimivien määrä vähenee
- Lähipalvelujen kohtalo: voimassa oleva lainsäädäntö ei määrää lähipalvelujen sijainnista
- Kuka kehittää jatkossa elinkeinoja, mikäli hallitus ajaa kehys- ja maaseutukunnat keskuskaupunkien yhteyteen?
 - o tulevaisuuden globaalitrendien mukaan kysyntä on maailmanlaajuisessa kasvussa ruuassa, puhtaassa vedessä, kaivannaisluonnonvaroissa, uusiutuviissa energialähteissä ja matkailuelämyksissä. Useimmat niistä sijaitsevat maaseudulla.

5. Ovatko Kataisen suurkunnat ratkaisu?

- Peruslähtökohdat, jotta kuntaliitos voisi onnistua (FT Arto Kosken määritelmä Paras-hankkeen aikana):
 - o Kunnat ovat samaa toiminnallista aluetta
 - o Uudessa kunnassa etäisyydet eivät ole kohtuuttoman pitkät
 - o Uudessa kunnassa on luontainen keskuspaikka

- Mikään kunnista ei ole joutunut taloudelliseen umpikujaan
- Johtavat virka- ja luottamushenkilöt kykenevät työskentelemään keskenään eli vallitsee luottamus

→ huom! Kataisen kuntakartta edellyttää useita kymmeniä monikuntaliitoksia, joka lisää huomattavasti kuntaliitosten vaikeuskerrointa ja riskiä epäonnistua.

- Mihin asiantuntijoiden mielestä suurkunnat sellaisenaan eivät ainakaan vastaa:
 - suuri kunta ei suoriudu palveluistaan pieniä kuntia tehokkaammin
 - kuntaliitos ei ole ainoa tapa tehostaa kuntapalveluja
 - kuntaliitos antaa vain mahdollisuuksia (prof. Meklin)
 - kuntien välisellä yhteistyöllä voidaan saada tehokkuutta (hallitus on kieltämässä sen)
 - kuntaliitos ei tuo miljardiluokan säästöjä
 - yhdistämällä pieniä kuntia keskenään tai liittämällä niitä suurempiin ei voida saavuttaa miljardisäästöjä, koska palvelut on kuitenkin järjestettävä kaikille asukkaille (prof. Meklin)
 - suurkuntaliitokset merkitsevät palvelujen saneeraamista kehyskunnissa ja niiden lakkauttamista maaseudulla (prof. Ryyänen)
 - Kataisen suurkuntaliitosmalli on politiikkaa. Mm. Norja pärjää sirpaleisemmalla kuntarakenteella (prof. Ryyänen)

→ "Hallinto pitäisi nähdä kokonaisuudeksi, jossa tulisi katsoa niin keskushallinnon kuin aluetasonkin roolit ja vastuunjaot. Eurooppalainen ajattelu, sellaisena kuin Euroopan Neuvosto sitä edustaa, pitää kuntien yhteistoimintaa suositeltavampana kuin kuntien liittämistä suurkunniksi." (prof. Ryyänen)

6. Kuntaliiton Tampereen yliopistolta tilaama tutkimus sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alueista (10.11.2011), johtopäätöksiä

- Kuntien välinen yhteistoiminta sosiaali- ja terveystalouden järjestämisessä on hyödyllistä, ainakin silloin kun yhteistyöhön on lähdetty kuntien omasta aloitteesta.
- Maakunnan kokoisilla hartioilla palvelut eivät enää kiinnity suoraan kuntiin, vaan toimintaa suunnitellaan ja kehitetään alueellisesti. Asiakas ja hänen palvelutarpeensa voidaan huomioida entistä paremmin.

7. Kuntaliiton ARTTU-tutkimus Paras-hankkeesta (15.12.2011): Rakenneuudistus ei tuo pikavoittoja

- Ensimmäisinä vuosina kuntaliitos lisää uuden kunnan nettomenoja. Hyödyt alkavat näkyä kunnan taloudessa asteittain muutaman vuoden jälkeen, mikäli uusi kunta kykenee hyödyntämään liitokseen sisältyvän kehittämispotentiaalin.
- Se, millä aikavälillä kokonaishyödyt mahdollisesti ylittävät kustannukset, on tapauskohtaista. Erot liitoskuntien välillä ovat suuria ja jokainen toteutuva liitos ainutkertainen.
- Tässä vaiheessa suuri osa kuntaliitoskunnista ja yhteistoiminta-alueista on toiminut vasta muutaman vuoden ajan, joten on ennenaikaista tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä
- Palvelujen tehokkuuden kannalta keskeisintä ei ole kunnan koko, vaan tapa järjestää ja organisoida toiminta sekä kunnan vastuulla olevat palvelut.
- Kuntaliitoksissa näyttäisi olevan yhteistoimintaa enemmän kehittämispotentiaalia, mutta myös suuremmat riskit

8. Prof. Haverin mietteitä

- Kuntarakenteen ja – koon merkitystä ei pidä yli- tai aliarvioida
- Yliarviointia on se, kun ajatellaan rakenneuudistuksen sinällään ratkaisevan kuntien ongelmat tai pelastavan palvelut.
- Vaikeutta lisää, jos valtio samalla lisää kuntien tehtäviä.
- Suurkuntiin tähtäävä rakenneuudistus voi pikemminkin johtaa päätöksenteon ja palvelujen etääntymiseen eli uusien ongelmien syntyyn.

- Kuntarakenteen ja kunnan toiminnan välillä ei ole suoraa vaikutusta. Niiden välissä on ikään kuin ”musta laatikko”, jonka sisältö vaikuttaa siihen, voidaanko rakenteiden muutoksella saada aikaan toivottuja tuloksia.
 - o "laatikko" voi sisältää mm. seuraavia elementtejä: hyvä tai huono johtaminen, maantieteelliset tekijät (esim. pitkät välimatkat ja vesistöisyys), kuntarakennemuutoksen ajoitus (nyt huono ajankohta, kun on yleinen taloudellinen epävarmuus ja kunnissa muutosväsymystä), kuntien institutionalisoituneet käytännöt (asioita tehdään selkäytimen kautta kuten on aina tehty, jolloin muutos ei tapahdu nopeasti)
- Kuntakoon ja –rakenteen merkitystä ei pidä myöskään aliarvioida. Niillä on merkitystä esimerkiksi silloin, kun perusterveydenhoidon ja erikoissairaanhoidon toimintoja ja resursseja halutaan käyttää tehokkaasti (laitteiden yhteiskäyttö, erikoistunut henkilöstö jne). Myös toisen asteen koulutuksen järjestämisessä ja yhdyskuntarakenteen eheyttämisessä kuntakoolla ja – rakenteella on merkitystä.
- Hallituksen suunnittelemassa kuntauudistuksessa lähipalvelut ja – demokratia kärsivät rakenteiden muutoksen kustannuksella. Suur kuntien demokratiavajetta pienentämään on ehdotettu kunnan osavaltuustoja, joka merkitsisi uusia hallintohimmeleitä
- Tärkeää on avaintoimijoiden ymmärrys muutoksen seurauksista ja tärkeydestä. Muutoksen etujen on oltava aina suuremmat kuin haitat peilattuna asioiden nykytilaan.
- Pitäisi valita, mitkä ovat tärkeimmät ongelmat, jotka halutaan ratkaista: kaikkea ei voi saada kerralla
- Kaksitasoinen kuntamalli (raskaammat tehtävät alueen/maakunnan järjestämisvastuulla, luottamushenkilöt suorilla vaaleilla) on varteenotettava vaihtoehto